

Bojan T. Stojanović*

Dr Uroš Novaković

PRESELJENJE DETETA I RODITELJA KOJI VRŠI RODITELJSKO PRAVO – RELOCATION SLUČAJEVI

Beograd: Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu, 2020.

Monografija *Preseljenje deteta i roditelja koji vrši roditeljsko pravo – relocation slučajevi*, autora dr Uroša Novakovića, koja se sredinom 2020. godine našla pred stručnom javnosti, predstavlja rezultat višegodišnjeg istraživanja koje je autor sproveo. Monografija je logičan nastavak naučnoistraživačkog rada autora koji je doktorsku disertaciju na temu *Pravo na poštovanje porodičnog života* uspešno odbranio 2015. godine,¹ te nastavio da produbljuje znanje u ovoj oblasti osvetlivši temu koja je u domaćoj nauci do sada izuzetno šturo obrađivana, sa izuzetkom nekoliko naučnih članaka (vid. npr. Stanivuković, 2018, pp. 25–48), delova monografija (vid. Vučković Šahović & Petrušić, 2016, pp. 146–150) ili udžbenika iz predmeta Porodično pravo, koji su se doticali ove teme. Takođe, i u pogledu pravnog okvira, na nivou međunarodnog prava ne postoji međunarodni ugovor koji se posebno bavi slučajevima preseljenja, već se to uglavnom reguliše dokumentima tzv. mekog prava (*soft law*).

U savremenom svetu, posebno u poslednjih nekoliko decenija, razvojem nauke i tehnologije, sredstava komunikacije, zahvaljujući bržem kretanju ljudi i robe, postalo je uobičajeno da ljudi svakodnevno migriraju – od dnevnih migracija na kratkim relacijama, do onih od više stotina kilometara, pa čak i da se iz različitih razloga nastanjuju i više stotina pa i hiljada kilometara od države porekla. Takođe, sve je više sklapanja brakova među licima različitog državljanstva i/ili zajedničkog preseljenja u državu porekla jednog od (van)bračnih supružnika ili u treću zemlju. Situacija se komplikuje ukoliko dođe do prekida (van)bračne zajednice. Sve to izaziva i otvaranje brojnih porodičnopravnih pitanja, pa i pitanja preseljenja deteta sa roditeljem koji vrši roditeljsko pravo. To je, dalje, otvorilo pitanje prava deteta da ostvaruje kontakt sa drugim roditeljem i *vice versa*. Analiza ovog važnog pitanja u porodičnopravnim odnosima autorov poduhvat čini značajnijim kada se ima u vidu aktuelnost teme i implikacija koje prekogranično preseljenje deteta ima po dete i roditelje.

Monografija se sastoji od tri dela: teorijska koncepcija preseljenja; preseljenje deteta u inostranu državu, promena prebivališta deteta unutar Republike Srbije i putovanje deteta u inostranstvo u praksi sudova Republike Srbije; zaključna razmatranja.

* Pravni savetnik Centra za istraživanje i razvoj društva IDEAS, e-mail: bojantstojanovic@gmail.com

¹ Doktorska disertacija je odbranjena na Pravnom fakultetu Univerziteta u Beogradu pred komisijom u sastavu: dr Marina Janjić Komar, dr Branko Rakić i dr Radoje Korać.

Na samom početku monografije, autor je ponudio definiciju slučajeva preseljenja, zatim je definisao preseljenje u užem i u širem smislu. U širem smislu preseljenje „podrazumeva samo preseljenje iz jedne države u drugu, usled promene jurisdikcije, tačnije promene države, ili prema geografskom kriterijumu, promene kontinenta“, dok „uži smisao preseljenja podrazumeva preseljenje u okviru iste države“ (Novaković, 2020, p. 15). Autor se, sužavajući temu monografskog istraživanja, opredelio za širi pojam preseljenja, fokusirajući se samo na slučajeve sa elementom inostranosti. Imajući u vidu da se *relocation* slučajevi razlikuju od pukog preseljenja u drugi kraj jedne države, reč je ne o geografskom kriterijumu (preseljenje u nekoj geografski velikoj državi može biti i nekoliko stotina pa i hiljadu i više kilometara), već o pravnom kriterijumu – preseljenjem u drugu državu, menja se i pravo koje se primenjuje (irelevantno je da li je to preseljenje u blizini granice druge države, te geografski nije udaljeno od bivšeg prebivališta u državi porekla).

Imajući u vidu nedostatak naučnih dela o prekograničnom preseljenju u domaćoj pravnoj književnosti, sasvim je prikladan izbor autora u pogledu terminologije za koju se opredelio, pre svega za termin – „*relocation* slučajevi“. Uporište za takav izbor se nalazi u stranoj literaturi gde se autori opredeljuju upravo za ovaj termin (Stark, 2005; Herring, 2009; Harris-Short & Miles, 2011).

Pošto *relocation* slučajevi predstavljaju one slučajeve preseljenja deteta sa roditeljem koji vrši roditeljsko pravo, i to van granica države porekla/prebivališta, to ostavlja brojne posledice. Od slabljenja ili pak potpunog prekida veze između deteta i roditelja koji ne vrši roditeljsko pravo, srodnika deteta, u zavisnosti od uzrasta i prekida veze koje je dete steklo u lokalnoj zajednici u kojoj je živelo, školi itd. Takođe, od velikog značaja je i promena jurisdikcije pod kojom će se naći dete u slučaju preseljenja u novu državu prebivališta. Te posledice, sa aspekta međunarodnog privatnog prava, mogu da se odraze i na materijalno pravo, i na procesno pravo, ali i na nadležnost sudova u pojedinim situacijama (vid. Kitić, 2016, pp. 179–181).

Izazovi preseljenja deteta u inostranstvo sa jednim roditeljem često stvaraju rizik da se to uradi na protivpravan način, odnosno bez saglasnosti drugog roditelja – roditelja kome nije povereno starateljstvo nad detetom – što često izaziva potrebu da se aktiviraju mehanizmi zaštite predviđeni Haškom konvencijom o građanskopravnim aspektima međunarodne otmice dece (vid. Zakon o ratifikaciji Haške konvencije o građanskopravnim aspektima međunarodne otmice dece).

Autor je pregledno prikazao međunarodne standarde, uporednopravna rešenja, te domaći pravni okvir i praksu vezanu za slučajeve vršenja roditeljskog prava prilikom preseljenja u inostranstvo roditelja koji viši roditeljsko pravo i deteta.

U monografiji se nalazi izvrstan uporednopravni prikaz analize prava i prakse čak 24 zemlje sa pet kontinenata i iz različitih porodica prava, od evropskokontinentalnog, anglosaksonskog prava do južnoafričkog i japanskog prava, što analizu čini znatno bogatijom, a rezultate istraživanja kredibilnijim. Autor je, dalje, uvažio međunarodno pravo i međunarodne standarde ljudskih prava, što je neophodno da čini savremeni pravnik, kako teoretičar tako i praktičar, imajući u vidu humanizaciju međunarodnog prava i sve veći uticaj međunarodnog prava na domaće pravo, posebno kroz zaštitu ljudskih prava. To se

posebno vidi na osnovu autorovog minucioznog ispitivanja poštovanja pojedinih principa i ljudskih prava, poput principa najboljeg interesa deteta proklamovanog čl. 3 Konvencije o pravima deteta (1989), zatim prava na porodični život iz čl. 8 Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda, te principom zabrane diskriminacije i drugim.

Princip najboljeg interesa deteta, koji je vodeći princip u postupanju prema deci, potkrepljuje tezu monografije i potrebu za promenom postojećeg zakonodavstva i stava doktrine. Tako autor, opravdavajući naslov monografije i navodi da: „[r]oditelj koji ne vrši roditeljsko pravo može pravom veta, u skladu sa doktrinom bitnih pitanja koja utiču na život deteta, da neopravdano spreči preseljenje roditelja koji vrši roditeljsko pravo i deteta, kao i da se lišenjem roditeljskog prava roditelja koji ne vrši roditeljsko pravo i koji ne daje saglasnost za preseljenje deteta, omogućiti zahtevano preseljenje. Naslov rada implicira da je dete primarni subjekt čija dobrobit i interesi treba da budu u najvećoj meri uzeti u obzir prilikom odlučivanja suda povodom zahteva za preseljenje“ (Novaković, 2020, p. 18).

Autor nije zanemario ni analizu prava oba roditelja deteta – roditelja koji vrši roditeljsko pravo i roditelja koji ne vrši roditeljsko pravo. Međutim, pravilno ostaje pri stavu da u svakom slučaju mora da bude primenjen princip najboljeg interesa deteta i da mu treba dati primat u odnosu na prava ostalih učesnika u postupku.

U monografiji su predstavljena korisna rešenja nekolicine uglednih međunarodnih udruženja (Haška konferencija za međunarodno privatno pravo, Američki pravni institut, Komisija za evropsko porodično pravo). Ponuđena rešenja predstavljaju korisne smernice pravicima praktičarima koji se u svakodnevnom radu susreću sa *relocation* slučajevima, ali i kreatorima politika i zakonodavcu u smislu davanja kvalitetnih predloga rešenja u pojedinim situacijama.

Monografija je rezultat opsežnog teorijskog istraživanja, ali i istraživanja i analize prakse sudova u Republici Srbiji. Tako je autor obradio sudsku praksu Vrhovnog kasacionog suda (9 presuda), apelacionih sudova u Beogradu, Kragujevcu, Nišu i Novom Sadu (25 presuda), te praksu tri osnovna suda u Republici Srbiji (11 presuda). Autor je analizom sudske prakse u Srbiji i pravnog okvira izvršio analizu trenutnog stanja u Srbiji (*de lege lata*), te dao izvesne predloge kako bi trebalo da se postupa u *relocation* slučajevima (*de lege ferenda*). U pogledu analizirane sudske prakse stranih sudova, vredi istaći da je autor analizirao 132 presude, kao i praksu Evropskog suda za ljudska prava (18 presuda). Imajući u vidu veliki broj analiziranih presuda različitih sudova širom sveta, te ESLJP-a, zaključci koji su iz njih izvučeni čine ovu monografiju značajnim delom iz oblasti prava deteta, a u vezi sa preseljenjem deteta u inostranstvo.

Značaj ove monografije je višestruk. Analizom velikog broja odluka domaćih i međunarodnih sudova, a pre svih Evropskog suda za ljudska prava, kao i sudova Republike Srbije, data je verna slika prakse u domaćem, uporednom i međunarodnom pravu u pogledu *relocation* slučajeva. Analizom velikog broja primera iz uporednopravne prakse, kao i analizom različitih zakonskih rešenja iz velikog broja država širom sveta, a važno je napomenuti da su predmet analize bile države iz različitih pravnih sistema i različitih kultura, čini se da je tema osvetljena iz različitih uglova, te da je autor na taj način dobio kvalitetnu građu za izvođenje zaključaka i predloga koje je ponudio na kraju monografije. Autor je konstatovao da u postojećoj situaciji u Srbiji, pošto ne postoji znatan broj *relocation*

slučajeva, nije neophodno menjati normativni okvir, ali je potrebno da se sudska praksa uskladi te da poštuje međunarodne standarde.

Stoga se, sa punim pravom, može konstatovati da je domaća literatura iz oblasti porodičnog prava i prava deteta obogaćena objavljivanjem monografije *Preseljenje deteta i roditelja koji vrši roditeljsko pravo – relocation slučajevi*. Monografija je ostavljena sudu stručne javnosti, ali i predata pravnicima, socijalnim radnicima, pedagogima – svima koji se u praksi susreću sa *relocation* slučajevima. Ona, takođe, ostaje kao korisno štivo za sve aktere koji se u svom radu susreću sa ovim slučajevima, ali i za studente osnovnih i postdiplomskih studija kojima je sfera interesovanja porodično pravo i prava deteta.

Literatura

- Harris-Short, S. & Miles, J. 2011. *Family Law: Text, Cases and Materials*, second edition. Oxford: Oxford University Press.
- Herring, J. 2009. *Family Law*, 4th edition. Pearson Education Limited.
- Kitić, D. 2016. *Međunarodno privatno pravo*. Beograd: JP Službeni glasnik, Pravni fakultet Univerziteta Union.
- Novaković, U. 2020. *Preseljenje deteta i roditelja koji vrši roditeljsko pravo – relocation slučajevi*. Beograd: Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu.
- Stanivuković, M. 2018. Bitka za decu: o Haškoj konvenciji o zaštiti dece. *Revija za evropsko pravo*, 2–3(2018), pp. 25–48.
- Stark, B. 2005. *International Family Law: An Introduction*. Hants/Burlington: Ashgate.
- Vučković Šahović, N. & Petrušić, N. 2016. *Prava deteta*, drugo izdanje. Niš: Pravni fakultet Univerziteta u Nišu.

Pravni izvori

- Konvencija o pravima deteta, 1989. United Nations, *Treaty Series*, Vol. 1557, p. 3. *Službeni list SFRJ – Međunarodni ugovori*, br. 15/1990 i *Službeni list SRJ – Međunarodni ugovori*, br. 4/1996 i 2/1997.
- Zakon o ratifikaciji Evropske konvencije o zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda, *Službeni list SCG – Međunarodni ugovori*, br. 9/2003, 5/2005 i 7/2005 – *ispr.* i *Sužbeni glasnik RS – Međunarodni ugovori*, br. 12/2010 i 10/2015.
- Zakon o ratifikaciji Haške konvencije o građanskopravnim aspektima međunarodne otmice dece, *Službeni list SFRJ – Međunarodni ugovori*, br. 7/1991.